

2. Агроекологічні проблеми оптимізації використання земель при плануванні територій громад

УДК 711

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ м. КІЦМАНЬ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Антощук Г.О., викладач-методист
e-mail: an.antoschuk@gmail.com

Відокремлений структурний підрозділ «Кіцманський фаховий коледж закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

Вступ. Сьогодні питання, пов'язані з просторовим плануванням, є надзвичайно актуальними для громад з огляду на новий територіально-адміністративний устрій та отримані повноваження та ресурси. Необхідність приведення у відповідність до суспільних вимог середовища проживання людей зумовлює потребу в аналізі ефективності функціонально-планувальної структури поселень. Зі зміною економіки, занепадом крупного промислового виробництва, зміною у структурі діяльності у найбільшій стагнації опинилися малі міста. Основними причинами неможливості їхньої адаптації до змінних економічних умов стали неможливість трудової маятникової міграції, обмежена функціональність та віддаленість від великого міста. Актуальність дослідження проблеми просторового розвитку малих міст зумовлена тим, що тип міст із кількістю населення менше 50 тисяч осіб є найбільш поширеним в Україні і становить 79 % від загальної кількості міст [5].

Просторове планування є одним з головних інструментів для досягнення сталого розвитку, який стоїть в основі довгострокових стратегій сучасних розвинутих країн. Просторове планування використовується органами державної влади та місцевого самоврядування для впливу на майбутнє розташування та розподіл територій, розміщення населення та здійснення різних видів діяльності в просторі. Ще 2004 році прийнято Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст», що регулює питання стратегії розвитку малих міст. Але малі історичні міста й досі занепадають. Збереження культурної спадщини є надзвичайно важливим елементом розвитку культури держави. Серед багатьох питань особливу увагу слід надати збереженню історичного ареалу та об'єктів культурної спадщини, що знаходяться в межах конкретної територіальної громади. Питання відродження малого міста залишається не вирішеним дотепер. Особливості містобудівної документації для малих міст описує Ю. Білоконь [1]. Питання збереження та пристосування архітектурних споруд історичних ансамблів малих міст України досліджували Н. Лещенко, Б. Посацький., І. Фомін, Г. Петришин, Н. Соснова, С. Тупісь [3,6].

Метою цього дослідження є виявлення проблем збереження малих міст та окреслення шляхів їх відродження архітектурно-планувальними засобами.

Виклад основного матеріалу. Низька якість міського середовища є головною проблемою малих міст. Це зумовлено нинішнім низьким рівнем розвитку економічної та соціальної сфери, рівнем благоустрою, успадкованим від радянської доби. Аналіз проблем містобудівного розвитку малих міст проведено на основі м. Кіцмань, як історичного міста, що репрезентує проблеми малих історичних міст у пострадянський період.

Кіцмань розташований на 22 км на північний захід від Чернівців, на берегах р. Совиця. Кіцмань одне з найбільш давніх поселень Буковини. Археологічні дослідження свідчать про те, що на території сучасного міста люди жили вже близько чотирьох тисяч років тому. Залишки поселень трипільської культури виявлені на лівому підвищеному березі струмка Потік, що перетинає м. Кіцмань.

З першої половини X до середини XIII століття ці землі входили до Давньоруської держави та були складовою Київського, Галицького та Галицько-Волинського князівства, а зрештою аж до половини XVII століття до Молдавської держави. Саме на початок XV століття припадає перша письмова згадка про Кіцмань [2].

Важливі зміни сталися у другій половині XVIII століття. Туреччина, васалом якої була Молдова, програла війну Росії. Австрія, виступивши посередником у мирних переговорах між воюючими сторонами, зуміла виторгнути собі за це Буковину. 5 травня 1775 року у Константинополі був підписаний договір, за яким Буковина відійшла до Австрії. Наслідки цієї події: Австрійська держава, будучи добре організованою, відповідно до традицій тодішньої європейської цивілізації та культури, значно поліпшила долю буковинців та сусідніх галичан, що потерпали від польської шляхти. В цей час Кіцмань був невеликим селом, однак за сприятливих умов почали інтенсивно розвиватись ремесло та торгівля [2].

З 1788 року почали проводити великий ярмарок, що позитивно відобразилося на розвитку міста. В 1788 було відкрито державну школу, згодом – другу школу. Значно покращилося економічне та культурне життя у зв'язку з будівництвом залізниць. Було збудовано значну кількість громадських будівель: Повітова управа, Повітовий суд, Магістрат, Залізничний вокзал, будівля пошти, Римо-католицька церква, школи для дівчат та хлопців, Кіцманська рільнича школа, друкарня та велика кількість житлових та громадських будинків, що сформували історичний центр міста, витягнутий вздовж головної вулиці міста. Ці будівлі й тепер використовуються для розміщення громадських установ та освітніх закладів [2].

Проблеми функціонування м. Кіцмань класифіковано за функціонально-планувальними та архітектурно-просторовими чинниками. Більшість малих поселень, й Кіцмань зокрема, були сформовані вздовж транспортного зв'язку поміж більшими урбаністичними одиницями. Наприклад, дорога обласного значення Доломаново-Чернівці-Тереблече проходить через все місто Кіцмань, являючись одночасно його центральною вулицею. Відповідно, місто формується як транзитний простір, а громадський центр набув лінійної структури з орієнтацією усіх громадських функцій – адміністративного

управління, торгівлі, відпочинку – до центральної дороги. В сьгоднішніх умовах це призводить до проблеми хаотичного паркування, безпеки руху пішоходів, естетики стихійної торгівлі. Основними проблемами функціонування малих міст, особливо лінійної структури є: нерівномірність використання простору, а саме його надмірна інтенсивність використання в межах центральної дороги та незалучення решти території міста й накладення несумісних функцій у межах однієї окресленої території [1,4,6].

Проблемою розвитку малих міст також є недоліки їхньої архітектурно-планувальної структури. Для міста необхідним є громадський простір, однак сьгодні малі міста в більшості не мають сформованої центральної частини міста, яка б однозначно сприймалася як центр. Невиразним є архітектурно-планувальний образ центру. Однак основною проблемою сучасного стану є втрата характеру історичного міста, його планувально-просторової структури. У складних економічних умовах історична забудова не бачиться мешканцями малого міста, як цінний елемент ідентичності, а лише як така, що є в незадовільному технічному стані та не відповідає місцевому поняттю престижності. Аналізуючи, як приклад, вулицю Незалежності в м. Кіцмань простежено, що вона сформована рядовою малоповерховою забудовою та доповнюється немасштабними новобудовами, архітектура яких є дискусійною та дисонансною, оскільки змінюють масштаб і спотворюють характер середовища.

Будівля колишньої пошти без належного догляду доведена до аварійного стану та планується місцевою владою бути знесена, хоча районним архітектором були оформлені документи, щоб віднести будівлю до нововиявлених пам'яток архітектури. Однак кошти на реставрацію не виділяються й будівля, розташована в центрі міста, продовжує руйнуватися і цим самим псує естетичний вигляд середовища.

Вирішення окреслених проблем має ґрунтуватися на ресурсах міста і відповідати його специфіці, як в історичному формуванні, так і в наміченій стратегії розвитку. Поняття ресурсів міста трактуються обширно, починаючи від привабливості території та її туристичного потенціалу. Для м. Кіцмань основою розвитку туризму є наявні об'єкти та місця історичної пам'яті.

Завданням проектанта є: забезпечити спадкоємний розвиток міста; вдосконалити архітектурно-планувальну організацію системи міста; вирішити проблеми транспортного обслуговування та пішохідного руху; сформувати громадські простори; зберегти не лише об'єкти природоохоронного фонду (заповідники, національні парки, пам'ятки ландшафтної архітектури), а й об'єкти природи місцевого значення (ландшафтні домінанти – ріка, водоймище, ліс, панорами, ландшафтні акценти); розробити стратегію екологічно орієнтованого розвитку урбаністичної одиниці; організувати рекреаційно-відпочинкові території та відкриті простори, як елементи ландшафтно-просторової системи міста [1, 3, 4].

Головним у розвитку малих історичних міст мають стати чинники їхнього історичного формування та географічно-територіальні особливості локалізації. Наприклад, при розробці проектної документації м. Кіцмань у генеральному

плані слід визначити заходи щодо збереження культурної самобутності історичної забудови.

Малі міста є важливими у формуванні системи розселення як первинна ланка організації локальної спільноти, уособлюючи осередок культури і дозвілля для мешканців прилеглих сіл. Завдання архітектора у м. Кіцмань – сформувати образ центральної частини міста, сформувати громадський простір, як відображення особливостей краю, його культурний потенціал. Відповідно, перспективним є проведення у місті фестивалів, виставок, ярмарків, спортивних змагань задля стимулювання більшої соціальної активності мешканців міста та прилеглих сіл [6].

З метою впорядкування просторової структури міста доцільно розвивати перпендикулярні функціональні зв'язки між об'єктами (місцями) притягання мас – “центр-спорткомплекс”, “центр-ріка”, “центр-парк”, “центр-вокзал”. На підставі цього, доцільно берегові території розглядати як перспективні для розвитку рекреації. Для розв'язання проблем в організації в'їзду у місто необхідно запроєктувати транспортну розв'язку та вирішили просторову організацію вздовж головної вулиці міста [1, 3, 4].

Для структурування вулиць за видами руху, створення візуальних розділових бар'єрів, акцентування вхідних зон у громадські будівлі, облаштування місць паркування, масштабування середовища, благоустрій[6].

Висновок. В останнє десятиліття у малих містах помітною є сегрегація за інтенсивністю використання міського простору. При цьому центр міста, що мав би виконувати функції репрезентативності та простору, який відповідає за ідентичність міста, характеризується строкатістю навантаження усіх видів діяльності, виступаючи територією, що поєднує адміністративні та торгові функції. Розроблення регламентів використання території дасть змогу уникнути спрощеного трактування міста та захистить від тимчасового, стратегічно недоцільного використання найбільш цінних ділянок [6].

Література

1. Білоконь Ю. Містобудівні проблеми сталого розвитку малих міст України/ Ю. Білоконь//Досвід та перспективи розвитку міст України. 2008. N 15.
2. Кривого Г. Світлина нашої пам'яті Кіцмань. 2005. С. 3.
3. Петришин Г. П. Мале місто у структурі організації розвитку сучасного міста/ Г. П. Петришин // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. “Архітектура”, 2008. С. 186–193.
4. Петришин Г. П. Проблеми містобудівного розвитку центральної частини Хуста/ Г. П. Петришин, Б. С. Посацький, Ю. І. Криворучко, С. П. Тупісь//Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. “Архітектура”, 2013. С. 213–219.
5. Державна служба статистики України. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.01.2023).
6. Соснова Н. С. Проблеми містобудівного розвитку малих міст (на прикладі м. Тячева та смт. Буштина Закарпатської області) / Н. С. Соснова, С.

УДК 332.3:353.1(1-22):332.72

**ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В РИНКОВИХ
УМОВАХ**

Додуріч В.В., асистент

Ясінецька І.А., д. е. наук, професор

Кушнірук Т.М., к. с.-г. наук, доцент

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

м. Кам'янець-Подільський, Україна

e-mail: valeru.vdd@gmail.com

Використання земель сільських територій великою мірою залежить від правильно організованої системи управління ними. Це потребує впровадження соціально-економічних та екологічних стандартів і нормативів функціонування нової структури сільського землекористування.

За таких умов потрібно враховувати низку територіальних, економічних, екологічних і соціальних чинників, які суттєво впливають на стан земель та їхню продуктивність. Оскільки для окремих зон цей вплив є різним, то існують значні відмінності у регіональних особливостях землекористування.

Сільські території є важливою підсистемою територіальної організації суспільства. Логіка виокремлення їх в окрему категорію наукового аналізу визначається специфічними функціями сільських територій, їх важливістю у збереженні традиційного способу життя українців, забезпеченні продовольчої безпеки країни та соціального контролю над територією. Існує кілька підходів до трактування поняття «сільські території» – адміністративний, виробничий, поселенський, територіальний, комплексний. Їх узагальнення дає підстави констатувати, що: сільські території є комплексним утворенням, яке виконує різноманітні функції, вони охоплюють території поза межами міських поселень, включають в себе не лише територію як просторовий базис для розвитку аграрного сектору, а й сільські поселення, сільський соціум та напрям господарювання [1].

Результативність розвитку сільських територій залежить від раціонального використання земель. Раціональне використання землі – обов'язкова екологічна вимога під час використання цього природного ресурсу, адже відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] використання природних ресурсів громадянами, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з дотриманням раціонального та економного використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх технологій. Тому, на нашу думку, необхідно